

Поліщук Н.В.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький фінансово-економічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗА УМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Поліщук Н.В., Шевченко О.В. Теоретико-методичні аспекти кредитування підприємств сільського господарства за умов сталого розвитку. У статті досліджено теоретичні аспекти кредитування, проведено моніторинг літературних джерел щодо визначення поняття «кредит». Наведено статистичні дані сучасного стану кредитування підприємств сільського господарства. Запропоновано шляхи удосконалення, що сприятимуть розвитку банківського кредитування підприємств сільського господарства за умов сталого розвитку.

Ключові слова: кредит, кредитування підприємств, сільське господарство, сталий розвиток, шляхи удосконалення.

Поліщук Н.В., Шевченко А.В. Теоретико-методические аспекты кредитования предприятий сельского хозяйства в условиях устойчивого развития. В статье исследованы теоретические аспекты кредитования, проведен мониторинг литературных источников по определению понятия «кредит». Приведены статистические данные современного состояния кредитования предприятий сельского хозяйства. Предложены пути усовершенствования, способствующие развитию банковского кредитования предприятий сельского хозяйства в условиях устойчивого развития.

Ключевые слова: кредит, кредитование предприятий, сельское хозяйство, устойчивое развитие, пути совершенствования.

Polishchuk N.V., Shevchenko O.V. Theoretical and methodical aspects of lending to agricultural enterprises in the conditions of sustainable development. The article investigates the theoretical aspects of lending, monitors literary sources on the definition of "credit". The statistics of the current state of lending to agricultural enterprises are presented. The ways of improvement, which will promote the development of bank lending to agricultural enterprises under the conditions of sustainable development, are offered.

Key words: credit, enterprise lending, agriculture, sustainable development, ways of improvement.

Постановка проблеми. Аграрний сектор займає важливе місце в економіці України. Від його розвитку залежить ефективне функціонування всієї національної економіки. У забезпеченні ефективного розвитку сільського господарства вирішальну роль відіграють кредитні ресурси. Це зумовлено сезонним розривом між вкладенням і надходженням коштів та безперервністю процесів відтворення. З низки об'єктивних причин отримання реальних дешевих кредитів для сільськогосподарських товаровиробників є проблемним. Одним із таких чинників є тенденція зниження державної підтримки цієї галузі, з одного боку, та високі відсоткові ставки – з іншого. Крім того, переважна частина робіт має сезонний характер, що також ускладнює кредитування виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовними дослідженнями проблем кредитування займаються такі вчені, як О.М. Бандурка, О.В. Васюренко, В.Я. Вовк, О.Д. Вовчак, А.А. Григорук, А.В. Демківський, Б.С. Івасів, Д.І. Коваленко, Я.О. Макухіна, О. Руда О. та інші. Однак проведений моніторинг літературних джерел свідчить про загальний характер досліджень, які стосуються тільки окремих елементів кредитування, а звідси випливає необхідність дослідження теоретико-методичних аспектів кредитування сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення теоретико-методичних аспектів кредитування підприємств у сільському господарстві за умов сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Серед основних факторів економічного зростання сільського господарства як стратегічної галузі України важливе місце належить її кредитному забезпеченню, без якого сільське господарство як товаровиробник не може існувати. З огляду на велику кількість проблем у цій галузі, актуального значення набуває вирішення проблеми удосконалення кредитних відносин у системі економічного механізму функціонування сільського господарства.

Найголовнішим складником економічного механізму є система кредитних відносин, яка має виняткове значення для аграрного виробництва. Об'єктивна необхідність у кредитуванні пов'язана з потребою поповнення оборотних коштів, придбання основних засобів, запровадження нових виробництв і прогресивних технологій. У процесі господарської діяльності практично у кожного підприємства виникає необхідність отримання кредиту.

Кредитування сільськогосподарських підприємств – це форма економічних відносин між суб'єктами кредитної угоди з приводу передачі в тимчасове користування вартості та повернення її. Особливості сільськогосподарського виробництва мають суттєвий вплив на організацію кредитних відносин. Виявлення

та врахування цих особливостей дасть змогу створити специфічні умови кредитування, що забезпечить зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств та сприятиме збільшенню обсягів продукції, яка виробляється ними.

Необхідність кредитних відносин у ринковому господарстві загальновідома. Виникають дві протилежні ситуації. Перша – в окремих підприємств, фірм, приватних осіб та інших учасників ринкових відносин утворюються тимчасово вільні ресурси. Друга ситуація – в учасників ринкових відносин виникає потреба в додаткових грошових ресурсах понад ті, які вони мають натепер. Ця суперечність вирішується за допомогою кредиту [1].

У літературних джерелах домінують позиції різних авторів щодо визначення кредиту, ми пропонуємо основні теоретичні визначення економічної сутності «кредиту», які наведено у табл. 1.

До ознак, що конституюють сутність кредиту, належать:

- економічна самостійність учасників кредитних відносин, що припускає їх функціонування на умовах самодостатності, самоокупності й економічної відповідальності за свої зобов'язання;

- добровільність і рівноправність суб'єктів кредитних відносин, що породжують взаємовигідність кредиту і його подальший розвиток;

- ознакою кредитних відносин є незмінність власника цінностей, у зв'язку з чим вони виникають;

- кредитні відносини є вартісними, але вони не є еквівалентними стосунками і не супроводжуються рухом еквіваленту, хоча і припускають зворотний рух вартості до її початкового положення;

- важливу роль у здійсненні кредитних відносин відіграє платність кредиту, у зв'язку з чим позичальник повертає кредиторowi більшу суму вартості, ніж сам отримав від нього; платність, по-перше, компенсує кредиторowi втрату доходу у зв'язку з передачею коштів у чуже розпорядження і можливі збитки і, по-друге, стимулює позичальника до підвищення ефективності використання отриманих у позику коштів;

- кредитні стосунки характеризуються переривчастістю і дискретністю; на мікроекономічному рівні після повернення отриманої у борг позики вони обри-

ваються; на макроекономічному рівні безперервний рух вартості, що позичається, триває безперервно як безперервний і процес відтворення;

- кредитні відносини забезпечують збільшення вартості, тобто її капіталізацію: кредитні стосунки існують понад 3000 років, і за цей час кредит став джерелом формування промислового і торговельного капіталу, перетворився на іманентну форму руху позикового капіталу [8].

У сфері сільського господарства кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне джерело поповнення фінансових ресурсів [9].

За статистичними даними НБУ, станом на 01.12.2015 підприємства АПК мали близько 115,5 млрд. грн. кредитів. Із бюджету на компенсацію кредитних ставок на 2016 р., як і роком раніше, виділили лише 300 млн. грн. під програму підтримки агровиробників шляхом надання фермерам безпроцентних кредитів терміном на п'ять років, у тому числі і на покупку сільгосптехніки. Зокрема, на закупівлю техніки через НАК «Укграролізінг» – на 54 млн. грн., надання кредитів фермерським господарствам – 25,6 млн. грн., фінансову підтримку заходів в агропромислому комплексі – 300 млн. грн. Щоправда, тільки взяти ці кредити ніхто з вітчизняних сільгоспвиробників так і не зміг. У структурі залучених коштів найбільша частка (70%, або 7 млрд. грн.) припадала на короткострокові (до 12 місяців) кредити, а 30% становили середньострокові (до 36 місяців) – 1,4 млн. грн. та довгострокові (до 60 місяців) – 1,7 млрд. грн. [10].

Банківське кредитування підприємств сільського господарства України здійснюється переважно за кількома ключовими напрямками і вкрай невигідне вітчизняним аграріям. Існує кілька основних кредитних програм: кредитування для поповнення обігових коштів, спрямоване на фінансування оборотного капіталу, а саме придбання добрив і худоби, ремонт техніки та виплату заробітної плати; кредитування на впровадження інвестиційних проектів, спрямоване на фінансування інвестиційних проектів із будівництва основних фондів, таких як елеватори, склади та ін., а також закупівлю

Таблиця 1

Тракткування поняття «кредит» різними вченими

Автори	Економічне визначення «кредит»
Івасів Б.С. [2]	Кредит – це система економічних відносин, що виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та їх використання на умовах повернення і платності.
Коваленко Д.І. Венгер В.В. [3]	Кредит (лат. «creditum») – позичка, борг; «credo» – вірити) – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.
Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. [4]	Під кредитом розуміють економічні відносини з приводу передачі грошових коштів у тимчасове користування за плату і на основі повернення.
Демківський А.В. [5]	Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.
Васюренко О.В. [6]	Кредит – це позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.
Вовк В.Я. [7]	Кредит (від лат. – позичка, борг) становить сукупність відповідних економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу поворотного руху вартості.

обладнання для облаштування цієї нерухомості; лізингові кредити, або кредити на покупку сільськогосподарської техніки, програми кредитування на придбання техніки іноземного, вітчизняного виробництва та країн СНД. При цьому всі ці кредитні програми видаються переважно під 25–30% річних, якщо взагалі видаються.

Із початком посівної кампанії 2017 р. багато аграріїв зіткнулися із проблемою отримання нових і повернення старих кредитів. Проте ця проблема сягає корінням ще в 2014 р., коли багато агровиробників, що мали кредити в іноземній валюті, були змушені повертати вже втричі більшу суму в гривневому еквіваленті. Саме девальвація гривні в 2014 р. вкрай негативно відбилася на багатьох українських сільгоспвиробниках, які були загнані державою в дуже складну ситуацію [11].

Зростання протягом минулого року тільки офіційного курсу долара більш ніж у три рази збільшило рівно на стільки ж і боргове навантаження. Якщо великі сільгоспвиробники (агрохолдинги) багато в чому орієнтовані на експорт, то інші змушені задовольнятися залишками на внутрішньому ринку. Проблема в цьому разі полягає ще і в тому, що багато сільгоспвиробників (як правило, малих і середніх) орієнтовані на внутрішній споживчий ринок. А з урахуванням скорочення купівельної спроможності всіх без винятку українців багато товаровиробників фактично втратили ще й внутрішні ринки збуту. Та й у великі торговельні мережі, як ми розуміємо, багатьом малим і середнім сільгоспвиробникам зайти фактично неможливо.

Крім того, із підписанням Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з Євросоюзом багато вітчизняних аграріїв з великою часткою ймовірності можуть втратити ще й ринок України. А умови для конкуренції в Україні та країнах Європи кардинально відрізняються. Наприклад, у європейських країнах сільгоспвиробники мають серйозні дотації як із державних бюджетів, так і з бюджету і фондів ЄС. Кредити в європейських банках на ці цілі здебільшого видаються як мінімум на 20–25 років, а ставки за ними (залежно від країни) коливаються в межах 3,5–5,5% (щоправда, вже в євро) [12].

Опікуються сільським господарством і в країнах Євразійського економічного союзу. Так, для стимулювання розвитку вітчизняної продукції для фермерів у переробних підприємствах країн ЄАЕС передбачені такі пільги, як здешевлення паливно-мастильних матеріалів, процентних ставок за кредитами у банках другого рівня, лізинг на придбання спецтехніки та переробної промисловості. Придбання елітного насіння субсидується на 40%, а його виробництво – від 40 до 100%, підтримуються проекти, пов'язані з вирощуванням плодівих дерев, виробництвом мінеральних добрив, розвитком племінного тваринництва.

Як бачимо, досвід країн ЄС та ЄАЕС показує, що агропромисловий комплекс країни є стратегічним напрямом, що забезпечує продовольчу безпеку країни. Наявні механізми підтримки аграріїв в Україні можна порівняти з тими, які мають сільгоспвиробники в інших країнах світу. Очевидно, що політика кредитування АПК України потребує кардинального перегляду. Ось тільки влада не бачить цього і ще більше погіршує ситуацію з наданням кредитів аграріям, у черговий раз підвищуючи облікову ставку НБУ вже до рекордних 30%.

Розвиток кредитного забезпечення сільськогосподарськими товаровиробниками передбачає розши-

рення можливостей суб'єктів агропромислового виробництва для залучення кредитів. Для цього необхідно:

- розширити ринок банківського кредитування шляхом створення Державного земельного іпотечного банку та впровадження механізму застави земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав оренди на них за іпотечного кредитування;

- сформувати систему кредитної кооперації шляхом внесення змін до законодавства для регламентування діяльності кредитних кооперативів у сільській місцевості та розширення мікрокредитування на селі;

- сприяти використанню нових кредитних продуктів у банківській, у тому числі й в кооперативній, кредитній системі;

- розвивати систему гарантування повернення кредитів шляхом створення спеціального гарантійного фонду;

- запровадити нові фінансові інструменти для сільськогосподарських товаровиробників для отримання додаткових кредитів під заставу майбутнього врожаю (або майбутньої тваринницької продукції);

- створити систему інформаційного забезпечення кредитування галузі у складі моніторингових, консультативних та освітніх послуг.

Завдяки реалізації запропонованих заходів у сфері фінансово-кредитної політики покращиться стан фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, зокрема, підвищиться рівень задоволення їх потреб у кредитних ресурсах.

Нині відсутність дієвого механізму застави майна стримує розвиток банківського кредитування сільськогосподарських підприємств, але якщо врахувати перспективність АПК України, то відповідне кредитування дасть змогу залучити значні грошові ресурси і стане потужним важелем розвитку цього сектору [13].

Висновки і пропозиції. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що інвестиційний клімат для підприємств сільського господарства є сприятливим, але ризики для інвесторів залишаються високими. Поліпшити ситуацію може лише вдосконалення законодавства з питань аграрної політики, регулювання кредитних операцій, раціонального розподілу коштів, їх ефективного використання і вчасного повернення боргу та відповідна політика держави.

Існує декілька шляхів, що сприятимуть розвитку банківського кредитування підприємств сільського господарства за умов сталого розвитку:

- зростання мотивації банків, що формується під впливом допустимого рівня кредитного ризику, реального попиту позичальників на банківський кредит, наявної ресурсної бази кредиторів;

- заходи з боку держави та банківської системи, спрямовані на розвиток дієвого інтеграційного механізму взаємодії з аграрним сектором економіки;

- розроблення і застосування всіх можливих джерел для залучення капіталу під час кредитування сільського господарства;

- вирішення майнового і земельного питань, а також проблем наявних заборгованостей сільськогосподарських підприємств.

Майбутні дослідження слід проводити у напрямі удосконалення механізму кредитування підприємств сільського господарства з урахуванням євроінтеграційних умов розвитку.

Список використаних джерел:

1. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / А.А. Григорук, М.С. Палюх, Л.М. Литвин, Т.Д. Літвінова. Тернопіль, 2002. 304 с.
2. Івасів Б.С. Гроші та кредит: Підручник. Вид. 3-тє, змін. й доп. Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. 528 с.
3. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика. Навчальний посібник / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер // Центр учбової літератури Київ, 2013. 578 с.
4. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. К.: Знання, 2008. 564 с. URL: http://pidruchniki.com/14360106/bankivska_sprava/teoretichni_kontseptsiyi_kredit_u_rozvitok.
5. Демківський А.В. Гроші та кредит: навч. пос. К.: Дакор, 2007. 528 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8003.html>.
6. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посіб. – 6-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 318 с. URL: http://pidruchniki.com/17190512/bankivska_sprava/kreditni_operatsiyi_bankiv.
7. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 463 с. URL: <http://weststudents.com.ua/glavy/1776-11-sutnst-vidi-bankvskogokreditu.html>.
8. Бандурка О.М. Гроші та кредит / О.М. Бандурка, В.В. Глушенко, А.С. Глушенко. Львів: Магнолія 2006, 2014. 368 с.
9. Руда О. Облік банківського кредитування сільськогосподарських підприємств / О. Руда // URL: http://sophus.at.ua/publ/2013_04_18_19_kampodilsk/sekcija_5_2013_04_18_19/oblik_bankivskogo_kredituvannja_silskogospodarskikh_pidpriemstv/25-1-0-544.
10. Міністерство аграрної політики України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/17529>.
11. Украинский выбор: правда народа. URL: <http://vybor.ua/article/economika/problemy-kreditovaniya-agrarijev-v-ukraine.html>.
12. АПК Информ. URL: <https://www.apk-inform.com>.
13. Макухіна Я.О. Кредитування агропромислового комплексу України / Я.О. Макухіна // URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66809.6>.

УДК 336.71:77

Рибалко О.П.,
аспірант,*Київський університет ринкових відносин***ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЇ
КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ**

Рибалко О.П. Парадигма розвитку стратегії кредитної політики комерційного банку. Автором висвітлено роль кредитної стратегії у забезпеченні ефективної діяльності комерційного банку. Сформовано систему основних цілей кредитної стратегії банку. Увагу приділено адаптивності діяльності банку до можливих змін умов функціонування кредитного ринку. Наголошено, що кредитна стратегія дає змогу раціонально використовувати кредитні ресурси, своєчасно запобігати появі кредитного ризику. У статті запропоновано схему формування і реалізації кредитної стратегії банку.

Ключові слова: комерційний банк, кредитна політика, стратегія кредитної політики, ефективність, кредитні операції, ризику, кредитний портфель.

Рибалко А.П. Парадигма развития стратегии кредитной политики коммерческого банка. Автором рассмотрена роль кредитной стратегии в обеспечении эффективной деятельности коммерческого банка. Сформирована система основных целей кредитной стратегии банка. Внимание уделено адаптивности деятельности банка к возможным изменениям условий функционирования кредитного рынка. Отмечено, что кредитная стратегия позволяет рационально использовать кредитные ресурсы, своевременно предотвращать появление кредитного риска. В статье предложена схема формирования и реализации кредитной стратегии банка.

Ключевые слова: коммерческий банк, кредитная политика, стратегия кредитной политики, эффективность, кредитные операции, риски, кредитный портфель.

Rybalko A.P. Paradigm of development of the strategy of commercial bank's credit policy. The author describes the role of the credit strategy in ensuring the effective operation of the commercial bank. The system of the main objectives of the bank's credit strategy is formed. Attention is paid to the adaptability of the bank to possible changes in the conditions of the functioning of the credit market. It is emphasized that the credit strategy allows to use credit resources rationally, prevent the emergence of credit risk in a timely manner. In the article the scheme of formation and realization of the bank's credit strategy is offered.

Key words: commercial bank, credit policy, strategy of credit policy, efficiency, credit operations, risks, loan portfolio.